

## JOHN FIELD: A MEGOSZTOTT MŰVELTSÉG FELTÉRKEPEZÉSE AZ EGYESÜLT KIRALYSÁGBAN

Ki vesz részt a felnőttoktatásban? A kérdésfeltevés igen fontos, mivel egyes társadalmi csoportok sokkal nagyobb valószínűséggel vesznek részt szervezett tanulási programokban, mint mások. A válaszok pedig potenciálisan nemcsak a felnőttképzési szakembereket érdekelhetik, hanem politikusokat, köztisztviselőket, tervezőket, oktatási menedzsereket és oktatási ügyekkel foglalkozó alapítványi mozgalmakat is. Következésképpen a részvétellel kapcsolatos tanulmányok a felnőttoktatás kutatásának nagyon jelentős területét képezik, és e tudományos diszciplína ismeretanyagának kulcsfontosságú elemét alkotják a felnőttek tanulási motivációjával kapcsolatos elméletek (Courtney 1992).

Az Egyesült Királyságban az utóbbi időben elkészített áttekintő felmérések azt mutatják, hogy jelentős megoszlás mutatkozik azon csoportok vonatkozásában, amelyek a leggyakrabban és amelyek a legkevésbé vesznek részt felnőttek számára szervezett tanulásban. Ebben a tanulmányomban két olyan felméréssel foglalkozom, melyeket a brit kormány megbízásából nemrégiben készítettek. Először röviden ismertetem a két áttekintő tanulmányt, és ugyanakkor néhány megjegyzést fűzök azokhoz a módszerekhez, amelyeket e széles körben végzett felmérés során alkalmaztak. Második lépésként a tanulmányokból levonható legfontosabb eredményeket mutatom be, végezetül pedig azt vizsgálom, milyen következményekkel járnak ezek a megállapítások mind a felnőttoktatás konceptuális értelmezésére, mind pedig az ezt támogató politika kialakításával kapcsolatos képességeinkre. Különösen azt a lehetőséget mérlegelem, hogy a nyugati kormányok részéről történő, az egész életet végigkísérő tanulás hangsúlyozása – jöllehet nem szándékosan, de – megteremtheti egy újfajta és mélyen gyökerező – 'ismeretekben gazdag' és 'ismeretekben szegény' társadalmi megosztás alapját.

### Részvétellel kapcsolatos, széles körben folytatott felmérések

A politika formálói és a kutatók egyaránt igen nehéznek tartják más országokban is a felnőttoktatásbeli részvétellel kapcsolatos pontos információk beszerzését. Ellentétben az iskolákkal, amelyeket az állam ebből a szempontból rendszerint szigorúan figyelemmel kísér, viszonylag kevés kormány ellenőrzi rendszeresen a felnőttoktatás és képzés területén való teljes részvételt. Az Európai Uniónak a tanuló társadalom melletti állásfoglalása ellenére sem tesznek például kísérletet arra, hogy az EUROSTAT éves jelentéseiben adatokat közöljenek a felnőttek tanulásáról. A felnőttoktatási feladatok túlnyomó többségét sok országban kereskedelmi, vagy alapítványi keretek között működő szervezetek látják el. A szokásos módon történő információgyűjtés igen nehéz, költséges, esetleg még vitatható is lenne. Még ha maguk a kormányok is szereznek be az információkat, akkor sem biztos, hogy a végeredmények pontosak lennének-e, vagy az, hogy a kormányok valóban akarják-e ismerni az eredményeket. Figyelemre méltó körülmény, hogy e tekintetben Nagy-Britanniában egészen a legutóbbi időig maguk az oktatást nyújtók voltak a kezdeményezők, rendszerint azért, hogy így megpróbálják meggyőzni a kormányt a szervezett felnőttoktatás dimenzióiról és következőképpen jelentőségéről. A polgárok tanulási szokásairól széles körű felmérések alapján készített jelentések ezért az Egyesült Királyságban a részvételi szint időszakos mérésének fontos – és néha vitákat kiváltó – eszközévé váltak.

A felnőttoktatásban való részvételt számtalan szinten lehet vizsgálni. Politikai szempontból azonban kétségtelenül az országos szint a leghasznosabb elemzési szint, mivel ez a politikai intézkedések fejlesztésének és figyelemmel kísérésének a keretét is biztosítja. Ez viszont azt is jelenti, hogy a részvétel vizsgálatának leghasználhatóbb eszköze a széles körben végzett felmérés, hiszen minden hiányossága és gyenge pontja ellenére a széles körben

végzett felmérés nyújtja a felnőtt polgárok nagy és reprezentatív mintájából szerzett lényeges mennyiségű információ gyűjtésének a költségek szempontjából is hatékony eszközét. Nevezetesen, lehetővé teszi, hogy olyanokról is lehessen adatokat gyűjteni, akik a szervezett felnőttoktatásban sohasem vagy, alig vesznek részt, és amely csoport – erről majd a későbbiekben szólok – a politika csinálói számára egyre nagyobb jelentőségű.

Az 1950-es évek óta Nagy-Britanniában számos széles körben végzett felmérés készült, de a két legújabb tanulmány messze a legátfogóbb. Az elsőt a National Institute for Adult Continuing Education (Országos Felnőttoktatási Intézet, NIACE) készítette 1996 elején. Ez 4.755 felnőttet ölelt fel, akik 16 évesek illetve idősebbek voltak, és Angliában, Walesben, Skóciában vagy Észak-Írországban élnek (Sargant et al. 1997). A második felmérést a Social and Community Planning Research (Szociális és kommunális tervezés kutatása, SCRP) vezette 1991? elején, ebben Angliában és Walesben 5.653 interjú készítették 16-69 év közötti reprezentatív mintával (Beinart & Smith 1998).

A két felmérés között volt néhány jelentős eltérés. Az első, és egyben nyilvánvaló különbség, hogy az SCPR által készített felmérés Angliára és Walesre korlátozódott, míg a NIACE jelentése az igen eltérő oktatási rendszerekkel rendelkező skóciai és észak-írországi részvétel területeit is felölelhette. Másodsorban az SCPR felmérés felső korhatára 69 év volt, a NIACE felmérésbe pedig a hetven évnél idősebbek csoportját is bevonták, evvel tehát egy olyan csoportot is, amely egyre nagyobb érdeklődésre tarthat számot mind a politika formálójainál, mind pedig a felnőttoktatásban dolgozók körében. Harmadsorban, míg mindkét felmérés a postai kerületek alapján választotta ki a felnőtteket, és reprezentatív mintákat minden egyes körzetben kerestek, addig az SCPR háztartásokat keresett fel, és azokban két felnőtt lakost kérdezett meg, az NIACE a terepmunkát alvállalkozói szerződésben kiadta a Gallup intézetnek, amely a kérdéseket egyik saját Omnibus gyűjteményes felmérése kérdései közé vette fel, és a felnőtteket az utcán kérdezte ki. Ez valószínűleg azt is jelenti, hogy – bár minden más szempont azonos volt –, az SCPR alaposabb interjúkat tudott készíteni, mint a Gallup/NIACE, és hogy az SCPR terepmunkáit alvállalkozói szerződésben kiadta a Gallup intézetnek, amely a kérdéseket egyik saját Omnibus gyűjteményes felmérése kérdései közé vette fel, és a felnőtteket az utcán kérdezte ki. Ez valószínűleg azt is jelenti, hogy – bár minden más szempont azonos volt –, az SCPR alaposabb interjúkat tudott készíteni, mint a Gallup/NIACE, és hogy az SCPR terepmunkáit alvállalkozói szerződésben kiadta a Gallup intézetnek, amely a kérdéseket egyik saját Omnibus gyűjteményes felmérése kérdései közé vette fel, és a felnőtteket az utcán kérdezte ki.

Valamennyi körülmény között a legfontosabb, hogy a két felmérés különbözött a részvétel definíciója tekintetében. Az egész életet végig kísérő tanulás irányában való eltolódás miatt a felmérésekben használandó pontos meghatározás növekvő jelentőséggel bír mind a kutatók, mind pedig a politikusok számára, hiszen mind a két csoportnak egyaránt érdeke az informális és formális tanulásnak a megértése. A kérdés csak az, hogy mit foglal magába ez a fogalom, és mit zár ki. Ha a tanulás fogalma mindenfajta tanulásra kiterjed, akkor fennáll annak a veszélye, hogy trivialisításokat is tartalmaz (például: rendszeresen tájékozodom arról, hogy a Coventry városi futball klub nem fogja megnyerni az angol bajnokságot). Ha a definíció túl szűk, akkor kirekeszthetnek a formális felnőttoktatási és képzési intézményeken kívüli fontos tanulási formák.

Ezt a dilemmát a két felmérés különböző módon oldotta meg, a NIACE valamivel szűkebben határozta meg a részvétel fogalmát, mint az SCPR. A NIACE legfontosabb kérdésével kapcsolatban a Gallup kérdező biztosokat megkérték, hogy a tanulás fogalmát szóveges leírás segítségével mutassák be. Így a tanulás jelenthet gyakorlást, egyetemi tanulmányokat, vagy azt, hogy valamiről olvas az ember. Azt is jelentheti, hogy az embert tanítják, valamibe bevezetik, vagy vizsgára előkészítik. Így bizonyos készségeket lehet elsajátítani, ismereteket gyarapítani, valami iránti képességet vagy megértést lehet kialakítani. A tanulást nevezhetjük nevelésnek vagy képzésnek is. Ezt az ember rendszeresen (minden nap vagy minden hónapban) végezheti, vagy pedig rövid ideig. Lehet egész napos, vagy rész idő, otthon, munkahelyen vagy máshol, például college-ban folytatható. A tanulás eredményeként nem mindig kell képesítést szerezni. Minket minden olyan tanulás érdekel, amiben Ön részt vett, akár befejezte azt, akár nem (Sargant et al. 1997). Ezt az egyszerű, lényegi kérdést sokkal részletesebb kérdések követték, amelyeket azonban külön tettek fel.

A SCPR ezzel szemben nem annyira egy egyszerű kulcskérdésre adott válaszokra koncentrált, hanem azt szúrta ki, hogy a válaszadóknak volt-e az utóbbi időben tapasztalatuk az alábbi tíz különböző típusú tanítás keretében, illetve azon kívül folyó tanulással.

*Tanítás keretében folyó tanulás:* minden olyan tanfolyam, amelynek célja a képésítés megszerzése; minden olyan tanfolyam, amit úgy terveztek meg, hogy munkában hasznosítható készségeket fejlesszen; minden autóvezetés, hangszer, művészeti vagy kézművességi terület, sport vagy gyakorlati ismeretek tanítása; esti órák; tananyagcsomag önálló feldolgozása; minden más tanfolyam, oktatás vagy tanítás.

*Tanítási kereteken kívül folyó tanulás:* képésítés megszerzése érdekében folytatott tanulás; ellenőrzés mellet folyó munkával kapcsolatos képzés; a szakma aktuális fejlődését figyelemmel kísérő, könyvek, kézikönyvek, folyóiratok olvasásával vagy szemináriumok látogatásával töltött idő; bármivel kapcsolatos ismeretek gyarapítása érdekében önkéntes próbálkozás, vagy valamilyen jártasság megtanulása (Beinart and Smith 1998).

Az egyes pontokra adott válaszokat azután úgy lehet csoportosítani, hogy áttekintést adjanak a részvételtől illetve annak hiányáról. Ezekből a módszertani eltérésekből számos nehézség következik. Ez elsősorban azt jelenti, hogy csaknem lehetetlen megbízható időszakokat felölélő adatokat nyerni, mivel a két felmérésben különböző eszköztárat használtak. A NIACE felmérésben tettek ugyan arra kísérletet, hogy az 1996-os ténymegállapításokat összehasonlítsák korábbi felmérések eredményeivel, és ennek alapján azt a következtetést vonták le, hogy még ha figyelembe is veszik a definícióban bekövetkezett változásokat, a tiszta részvételi arány az 1980-as első összehasonlítható felmérés óta állandóan emelkedett. Fontos az is, hogy a NIACE felmérésben kimutatták, hogy a válaszadóknak a tanulással kapcsolatos értelmezése és meghatározása megváltozott, és az idő során bővült a tanulás fogalma (Sargent et al. 1997).

## Ténymegállapítások: a megosztott műveltség meghatározása

Mint ahogyan az várható volt, az átfogó ténymegállapítások eltérnek a két felmérés hasonló eredményeitől. Nevezetesen a NIACE teamje a maga szűkebb definíciójával lényegesen alacsonyabb részvételi szintről, és tanulásból kimaradók magasabb arányáról számol be, mint az SCPR. A viszonylag részletkérdésekről szóló különbségek mellett azonban több nagyfokú, elgondolkodtató hasonlóság is volt a két felmérés között.

A különbségek ellenére mindkét felmérésben viszonylag nagyfokú részvételt mutattak ki. Mint ahogyan az alkalmazott módszer ismeretében várható, a NIACE adatai jelentősen alacsonyabbak voltak: az SCPR szerint a válaszolók mintegy 74 %-a vagy a megkérdezéskor tanult, vagy pedig a megkérdezést megelőző három évben, szemben a szűkebb fogalommal dolgozó NIACE-felmérés 40 %-ával. Amikor pedig a részvétel hiányával kapcsolatos kérdések következtek, a legtöbbet eláruló megállapítások a jövő elképzeléseivel kapcsolatos kérdésekre adott válaszokból származtak: a NIACE-felmérésben 55 % válaszolt úgy, hogy nem tartja valószínűnek, hogy a jövőben bármiféle tanulásba kezdene. Az SCPR-felmérésben 45 % válaszolt úgy, hogy nem tartja valószínűnek, hogy munkájával kapcsolatban bármit is tanulna, és 61 % nyilatkozott úgy, hogy nem valószínű, hogy munkájával nem kapcsolatos tanulásba kezdene. Mindkét felmérésből kiderül, hogy a jövőre vonatkozó elképzeléseket befolyásoló legfontosabb tényező a korábbi részvétel: azok, akik már tanultak valamit, sokkal valószínűbb, hogy pozitív terveik vannak a jövőbeli tanulással kapcsolatban, míg azok, akik korábban semmiféle tanulásban nem vettek részt, nagyon nagy valószínűséggel a jövőben sem tervezik azt. Ebben a nagyon nyilvánvaló értelemben beszélhetünk tehát a tanulásban gazdagok és a tanulásban szegények megosztásáról.

A tanulásban való részvétel tendenciája igen széles társadalmi rétegekre terjed ki. Mindkét felmérés megerősíti, hogy ezek a rétegek viszonylag állandóak, annak ellenére, hogy a

részvétel összességében bővül. A tanulásban sokkal nagyobb valószínűséggel részt vevő csoportok a következőket ölelik fel: férfiak; fiatalabb felnőttek; bérből élők; szellemi szabadfoglalkozásúak, menedzseri és más nem kétkezi foglalkozásúak és olyanok, akik a leghosszabb ideig vettek részt nappali továbbképzésben, és azt a legjobb minősítéssel fejezték be.

Mindkét felmérésből az is kiderül, hogy regionálisan jelentős különbségek voltak, mind ami a tanulásba bekapcsolódók arányát, mind pedig ami az ott tanult tárgyakat illeti. Az is fontos körülmény, hogy mindkét tanulmány azt mutatja, hogy az etnikai hovatartozás kevésbé eredményezett különbséget, a magukat kisebbségi csoportokhoz tartozónak vallóak részvételi aránya hasonló volt, mint azoké, akik fehéreknek vallották magukat.

A részvételt meghatározó legjobb két mutató – az összes vizsgált tényező közül – az első iskolázottság időtartama és a társadalmi-gazdasági osztály jelentették. E két tényezőt az irodalom jól ismeri (Courtney 1992), és arra enged következtetni, hogy az egész életet végig kísérő tanulásban való részvételt jelentős mértékben befolyásolják (a) a korábbi életszakaszban elért tényleges iskolai eredmények, azaz a kezdeti humán tőkebefektetés, és (b) az olyan szociális környezethez való tartozás, ahol a szervezett tanulást normálisnak tekintik, azaz a társadalmi és kulturális tőke bizonyos típusaihoz való hozzáférhetőség.

Miért is tanulnak az emberek? Nem meglepő, hogy a motiváció kérdése a felnőttoktatási tudósok körében igen régi keletű. A részvétel sok angol nyelvű országban legtöbb esetben önkéntes, és az oktatást nyújtók legtöbbször nagyon törekszik arra, hogy miként tudnák javítani a látogatók arányát (Cross, 1983). Ezek után meglepő, hogy a NIACE tanulmányban ezt a kérdést meglehetősen indirekt módon teszik fel. A NIACE megkérdezte, mi az oka annak, hogy a tanulmányokra éppen egy bizonyos tárgyat választanak. Előre tudható lehetett talán, hogy a megkérdezettek nagy része (19 %) azt felelte, hogy érdekli őket a tárgy. További 14 %-uk azt válaszolta, azért tanulják, hogy munkát kapjanak, 12 % szerint azért, hogy jelenlegi munkájukhoz kapjanak segítséget, és kilenc százalék válaszolt úgy, hogy saját személyiségük fejlesztése érdekében. A SCPR tanulmányban messze a legtöbb közös ok a munkára vonatkozott: a tanulást önkéntesen választottak 73 %-a egyszerűen csak tökéletesíteni akarta tudását, vagy képességeit, míg 51 % úgy válaszolt, hogy a karrierjük érdekében választották a részvételt, és körülbelül ugyanennyien akartak munkájukhoz új készségekre szert tenni.

Milyen tárgyakat tanulnak az emberek? Ami a tanult tárgyak meghatározását illeti a NIACE felmérés a legutóbbi tanulmányokra vonatkozóan tág kérdést alkalmazott, és a válaszok a témák széles területét ölelték fel. Mind a férfiak, mind a nők vonatkozásában a legnagyobb arányban (17 %) a számítástechnikai ismereteket említették mint önálló tárgyat, ezt követte az üzleti ismeretek és menedzsment tárgy (12 %, de jóval népszerűbb a férfiak között). Az SCPR felmérés kissé másféle közelítési módot alkalmazott, amivel mindenféle, viszonylag széles körben folytatott tanulási formát összegyűjtött. E módszert alkalmazva az SCPR szerint a meghatározott foglalkoztatás céljából történő tanulás volt a tanított tanulás leggyakoribb formája, ezek a megkérdezettek 32 %-a esetében jelentették a legutóbbi tanulási alkalmakat. Ezt követte a számítástechnikai technológia és a gépelés (az összes tanulási alkalom 14 %-a), majd a szabadidős tevékenység (13 %) és végezetül a valamilyenfajta hivatalosan előírt képzésnek az elvégzése (10 %). Az SCPR tanulmány szerint az autonóm tanulás némileg eltérő szerkezetet mutat: míg a legutóbbi tanulási alkalmak 26 %-a jelentett meghatározott speciális elfoglaltságot, 26 % a szabadidős tevékenységhez kapcsolódott, és 25 % a gépeléshez vagy a számítástechnikai ismeretekhez.

Vajon megváltoznak-e ezek az arányok a jövőben? A tapasztalatok azt mutatják, hogy a felnőttek tanúlással kapcsolatos magatartása igen mélyen gyökerezik, és azokat valószínűleg igen nehéz megváltoztatni. A NIACE-t különösen érdekelt a jövő szándékainak feltárása, és ennek során az derült ki, hogy míg a felnőttek 38 %-a azt válaszolta, hogy az elkövetkező három évben valószínűleg belekezd valamilyen tanulásba, 55 % pedig azt, hogy nem. Az

elkövetkező időkben a tanulást határozottan tervezők között a számítástechnikai ismeretek (11 %) és az idegen nyelvek (11 %) voltak a leggyakoribb területek. Az SCPR szerint azoknak, akik nem vettek részt tanulásban, pontosan a fele válaszolt úgy, hogy nincs semmi olyasmi, ami ösztönözné őket arra, hogy a jövőben tanuljanak.

Végezetül, hogyan szereznek a felnőttek tudomást a tanulási lehetőségekről? Ennek a kérdésnek a jelentősége egyre nagyobb Angliában, ahol a felnőttoktatásnak és -képzésnek erősen centralizált és részben commercializálódott rendszere alakult ki, ahol igen nehéz lehet az, hogy valaki eligazodjon a telített oktatási piac útvesztőiben. Mindkét felmérésben választ kértek arra, mik is a tanulás melletti döntés legfontosabb információs forrásai. A NIACE főként az információ iránt érdeklődött, míg az SCPR-t elsősorban a strukturált hivatalos útmutatás érdekelte. Mindkét tanulmány szerint a munkahely messze a legfontosabb tanácsadási forrás. A NIACE felmérésben ezt a barátok és munkatársak követték. A nyilvánosan hozzáférhető anyagok (hirdetések és prospektusok) viszonylag kevés ember döntését befolyásolták.

Ha a két felmérést együtt vesszük figyelembe, akkor azok részletes, és érthető módon átfogó képet adnak az angliai felnőttoktatási részvételről. A két felmérés között persze lényeges eltérések vannak, hiszen különbözőek voltak a kérdések és a módszerek is. Megállapításaik nagy része azonban megerősíti azt, ami már eddig is köztudott volt, mint például egyrészt az előző iskolázottság hossza és a társadalmi osztályhoz való tartozás és másrészt a felnőttoktatásban való részvétel iránti hajlandóság. Még azonban ezek a viszonylag közismert eredmények is fontosak lehetnek, hiszen arra hívják fel a figyelmet, hogy a szervezett tanulás és az abban való részvétel iránti attitűdök mélyen rögzült mintákat követnek. A részletes eredmények némelyike igen meglepő, mint például a tanulásban nem részt vevő csoportok nagyfokú idegenkedése a szervezett tanúlással kapcsolatban. Az eredmények összességében igazolni látszanak a NIACE-nak azt az állítását, hogy Britanniában „megoszlottak a tanulók”. A tanulmányok megállapításai szilárd alapot nyújtanak a politikások számára is a prioritások és az intézkedések meghatározásához, bár mint ez általában lenni szokott, azt csak a jövő mutatja meg, hogy ezzel valóban élnek-e.

## Következmények a kutatás és a politika számára

A felnőttek tanulásával kapcsolatban széles körben folytatott felmérés különösen nagy jelentőségű. A változatos formájú és különböző körülmények között folyó felnőttoktatás sokfélesége miatt igen nehéz más módon megbízható adatokat gyűjteni.

A magyar olvasó számára lehet, hogy magától értetődő a felmérések segítségével végzett kutatás értéke. Vannak olyanok, akik a felnőttkori tanulás tanulmányozásában teljes mértékben kétségbe vonják a széles körben végzett felmérések értékét. A felnőttek pszichoszociális körülményeinek a tanulási tapasztalatairól készített jelentős tanulmányában Linden West megjegyzi, hogy míg a felméréseket alkalmazó kutatók sok és különféle mintát képviselő személyt tudnak megkérdezni avval kapcsolatban, hogy miért vesznek részt a tanulásban, azt képtelenek teljes komplexitásában feltárni, hogy mik is azok az okok, és mivel magyarázzák meg ezek az emberek maguknak cselekedeteik okát, és hogy ezek az okok miként változhatnak az idők során... Az eredmény pedig az, hogy a személyes jellegű és a foglalkozással összefüggő motivációbeli különbségeknek gyakran a tanulás céljával kapcsolatos ideológiai vitákkal, és/vagy az interjúban érvényesülő hatalmi viszonyokkal kapcsolatosak, semmint az egyéni törekvések komplexitásával (West 1996).

Példaként West több saját megkérdezett alanyát említi: Felületesen szemlélve felnőttként visszatértek az egyetemre, hogy szakmai kilátásaikat javítsák. Ha jobban megvizsgáljuk az eseteket, akkor kiderül, hogy indítékaik sokkal komplexebbek voltak, és rendszerint avval a szélesebb körű kísérlettel kapcsolódtak össze, hogy feltárják és fejlesszék saját identitásuk

iránti érzéküket, hogy megtudják, kik is ők, és mik lehettek volna. Az új karrier pedig azután már egyszerűen csak a célt szentesítő eszköz.

West erőteljesen ellenzi a felmérések eredményeinek naiv felhasználását. De ez valóban azt jelenti, hogy a széleskörű felméréseken nyugvó kutatásnak nincs értéke? Ezek az ellentmondó vélemények inkább azt jelentik, hogy a kutatóknak az ilyen felmérési módszereket körültekintéssel kell alkalmaznia. A felmérések eredményeit azon kontextusok iránti érzékenységgel kell elemezni, amelyekben az adatokat gyűjtötték, az eredményeket úgy kell tekinteni, mint amelyek a legjobb esetben is csak korlátozott komplexitású egyedi pillanatsfelvételek. Ez azt is jelenti, hogy bár technikailag lehetséges, hogy az adatokat alapul véve kifinomult, sokrétű elemzéseket végezzenek, a legtöbb célra azonban az egyszerű, két szempontú elemzést kell elegendőnek tekintenünk. Azt is jelenti ez, hogy szükség van olyan kutatókra, akik az országos felmérések eredményeinek felhasználása mellett más, lehetőleg kvalitatív módszereket alkalmazva, még egy harmadik szempont szerint elemeznek.

A NIACE és az SCPR felmérések eredményei ugyanakkor fontosak, és nemcsak Britannia számára. A NIACE team arra a következtetésre jutott, hogy „a tanulásban gazdagok és a tanulásban szegények közötti műveltségmegosztás növekszik” (Sargant 1997). Valójában ez csak feltételezés marad. Mint ahogyan a fentiekben már említettük, sem a NIACE, sem pedig az SCPR eredményei nem adnak alapot arra, hogy hosszabb távon ilyen egyenes összehasonlításokat tehessünk. Azt azonban fontos megjegyezni, hogy a két felmérés eredményei megegyeznek ezzel a feltételezéssel. Néhány olyan tényt szolgáltatnak, amelyek kihatással vannak a tudás társadalmában a társadalmi kiközösítés szélesebb kérdéseire, olyan kérdésekre, amelyeket nemcsak Angliában kell megválaszolni. Ezek a kérdések igen nagy jelentőségűek mind a politika alakítói, mind pedig azon tudósok számára, akik az egész életet végigkísérő tanulás társadalmi feltételeinek a vizsgálatával foglalkoznak.

## IRODALOM

- BEINART, S. & SMITH, P.: *National Adult Learning Survey 1997*. Department for Education and Employment, Sheffield, 1998.
- COURTNEY, S.: *Why Adults Learn: towards a theory of participation in adult education*. Routledge, London, 1992.
- CROSS, K. P.: *Adults as Learners*. San Francisco, 1983.
- SARGANT, N. & FIELD, J. & SCHULLER, T. & TUCKETT, A.: *The Learning Divide: a study of participation in adult learning in the United Kingdom*. National Institute of Adult Continuing Education, Leicester, 1997.
- WEST, L.: *Beyond Fragments: adults, motivation and higher education: a biographical analysis*. Taylor and Francis, London, 1996.

## EWA PRZYBYLSKA: A LENGYELORSZÁGI FELNŐTTKÉPZÉS HELYZETE AZ 1990-ES ÉVEKBEN<sup>1</sup>

A lengyelországi felnőttképzés gazdag hagyományokkal rendelkezik. Ebben különleges szerepet játszik az a körülmény, hogy ez a nép több mint 120 éven keresztül idegen uralom alatt szenvedett.

A Krakói Egyetem már 1776-ban előadás sorozatok és szemináriumok keretében hirdett meg népszerű tudományos témákban nyitott képzési lehetőséget a régió kézművesei számára. Ezt a kezdeményezést vette át azután a varsói és a wlnai egyetem. A germanizáló

<sup>1</sup> A szerző mellett többek között *Norbert Greger* tett igen sokat a lengyelországi felnőttoktatásért. Közös könyvük címe: *Erwachsenenbildung in Polen*. (Bonn: IIZ/DVV 1996.)